

na svijetu. K tome pridolazi i opsežna bibliografija sve upotrebljene evropske literature, veoma korisna i za svakoga proučavača ove grane ergologije izvan Finske (uz pojedinačne važnije dopune — n. pr. La Baume: Die Entwicklung des Textilhandwerks in Alteuropa [Antiquitas — Reihe 2], Bonn 1955.; H. Fr. Rosenfeld: Spinnen und Weben im Pommerschen Platt — u Analima Finske akademije znanosti, ser. B, sv. 84, 1954.). Ovakvo na jednom mjestu okupljena ne može se naći ni u jednom dosadašnjem radu ove vrste. Obilne, tipografski veoma raznolične i većinom odlične ilustracije pa 18 karata rasprostranjenja različnih pojedinosti u vezi s predenjem na finskom području još povisuju vrijednost ovoga rada, koji (kao i drugi neki, izašli ispod rukovodstva prof. Kustaa Vil-kuna u Helsinški, n. pr. Niilo Valonen: Geflechte und andere Arbeiten aus Birkenrindenstreifen, Vammala 1952.) može služiti i drugima kao primjer a za fin-sku etnografiju kao dokaz njezine visoke razine.

Milovan Gavazzi

Rohlf's Gerhard, Primitive Kuppelbauten in Europa. München 1957. 4°. 37 str., 16 sl., 24 table. (Bayerische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse. Abhandlungen — N. F. Heft 45.)

Pod nazivom primitivnih kupolastih građevina obuhvaćene su u ovom radnji zgrade, kojima je gornji dio t. zv. nepravna kupola (falsche Kuppel, pseudocupola itd.). Kako su kućice toga tipa (bunje, čemeri i dr.) dobro poznate sa našeg jadranskog područja, zadire ova radnja neposredno i u južnoslavensku etnografiju.

Publikacija je rezultat autorovog dugogodišnjeg zanimanja za kupolaste građevine, sinteza dosada poznate grade iz literature, upotpunjene vlastitim izvornim materijalom, prikupljenim na brojnim putovanjima.

Na prvim stranicama upoznajemo se s tehničkim principom gradnje ne-prave kupole t. j. svoda od kamenih ploča, slaganih u krugu tako, da rubovi jednog kruga malo strše prema unutra preko rubova drugoga. Nakon toga sli-jedi potanko opisivanje brojnih vrsta okruglog tipa tih građevina, tipa, koji je najčešći i — po Rohlfsovu mišljenju — primaran. Evo, kako u najkraćim crtama teče njegovo izlaganje: dio i krov čine nedjeljivu cjelinu (oblik polukugle). Kod daljih oblika naglašena je granica između donjeg dijela i koničnog, manje ili više strmog ili položenog, krova. Poseban skup sačinjavaju kupolaste građevine u cijelosti stožastog oblika, koje dalje variraju u više podvrsta (krnji stožac i pače krnja piramida — posljednje se tiče samo vanjske forme). Dodavanjem jednoga ili više nasipa oko zgrade nastaju terasasti tipovi, koji su katkada skromnijih razmjera i izvedbe, a katkada se razvijaju do impozantnih građevina (n. pr. na Menorci). Sve ove zgrade služe ili kao prolazna skloništa protiv ne-vremena ili kao spremišta za oruđe ili u druge slične svrhe. One međutim mogu biti prilagodene i za trajnija ili sasvim stalna ljudska boravišta, pa se tada snabdijevaju ognjištem i odvodom dima, a nerijetko se spajaju i po dvije i više u jednu cjelinu, zadržavajući svaka svoju vlastitu kupolu. Najdotjeraniji tip ovoga sastavljenog oblika dostignut je u južnoj Italiji (dobro poznati primjer mjesta Alberobello, gdje su i danas čitave ulice izgrađene od takvih kuća).

Čitav ovaj način izlaganja odražava nastojanje, da se pruži i neke vrste razvojni niz od najjednostavnijih do najsavršenijih oblika, pa avtor ne propušta pri kraju navesti i primjere crkvene arhitekture s nepravom kupolom (među ostalim crkva sv. Krševana na Krku iz 11. stoljeća).

U pitanjima postanka ovih građevina prof. Rohlf's ne donosi neke odlučnije zaključke. Nakon što iznosi dosadašnje hipoteze, s kojima se dijelom ne slaže (da potječu od Kelta, Pelazga), a dijelom im se priklanja (poligeneza, uvjeta-vana obiljem prikladnog materijala na različnim stranama), završava time, da današnje kupolaste građevine dovodi u vezu s prehistorijskim građevinama toga tipa u Sredozemlju (*talayot* na Mallorci, *nuraghi* na Sardiniji, *sesi* na Pan-telleriji).

Konačno se pribrajaju ovom građevnom tipu i neke zgrade izduženog pravokutnog tlocrta, kakve se susreću u Francuskoj i Irskoj. Iako se ovdje ne radi o kupoli, ove su kuće doista građene tehnikom srodnom onoj kod gore opisanih zgrada.

Pregled rasprostranjenja kupolastih građevina upotpunjen je s dvije geografske karte. Jedna se odnosi isključivo na Italiju, dok druga obuhvata i sve ostale krajeve (Sardinija, Sicilija, Švicarska, Španija, Francuska, Balčari, Irska, Hebridi i pojas uz našu obalu od Istre do Dubrovnika). Ova posljednja karta ostala je nažalost nepotpuna zbog prekasno dobivenih podataka za južnu Skandinaviju, zbog čega su za dotično područje i tekstovni podaci dodani tek na kraju. Za naše područje može se ova slika rasprostranjenja upotpuniti i jednim podatkom sa predjela slovenskoga Krasa, koji se geografski nadovezuje na Istru, a gdje su također potvrđene građevine ove vrste (SE I, 1948., str. 19—20. i sl. 2.). To možda ne će biti sasvim beznačajno upravo s obzirom na osamljenu oazu ovakvih kupolastih građevina u švicarskoj dolini Poschiamo, kojoj su ove kraške geografski najbliže — a pomišlja se na prijenos odnekale u Poschiamo posredstvom pastira-selaca. Inače se može primijetiti, da kao što je tekst dan u širokim potezima, i karte pružaju općenitu sliku rasprostranjenja bez obzira na pojedine tipove i njihove suvrstice. Tako će se i konačna sadašnja slika njihova geografskog rasprostranjenja na istočnom Jadranu u pojedinostima dosta razlikovati od crvenim točkicama označenih krajeva na karti u ovom radu.

Treba reći i to, da su u radnji bilježeni i nazivi za ovu vrstu kuća iz svih spominjanih krajeva.

U posebnom kratkom poglavlju navedeni su konačno i primjeri gradnje s nepravom kupolom sa ostalih kontinenata. To je učinjeno tek letimično, da se — kako autor sam kaže — »čitaocu dozove u svjest, da ovdje obrađena tehnika gradnje kupole nije ograničena samo na Evropu«.

Kako se iz svega može vidjeti, autor se nije upuštao u raspravljanja o konačnim pitanjima, koja se postavljaju u vezi s ovom temom, nego je pružio sintezu dosadašnjih proučavanja, koja datiraju unatrag nekih stotinu godina.

Durdica Palošija

Wilhelm Emil Mühlmann: Arioi und Mamaia, Eine ethnologische, religionssoziologische und historische Studie über die polynesischen Kulturbünde; Studien zur Kulturkunde XIV.; Franz Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden 1955, str. X + 268.

Autor nije kod nas nepoznat; godine 1945. objavljena je u Zagrebu njegova knjiga: »Rat i mir; uvođenje u političku etnologiju«. U opširnom predgovoru pokušao sam izložiti njegove osebine, metode i način izlaganja. Mühlmann je u tom djelu, kao i kasnije nastojao problem života i društva primitivnog čovjeka osvijetliti ne samo sa etnološke (i antropološke) već sa sociološke (i psihološke) strane. Tu se očito osjeća pozitivni uticaj funkciološke škole Richarda Thurnwalda. Jednako postupa i u djelu o kome je riječ. Treba još nadodati da je Polinezija njegov omiljeni radni teren i da je sa njenog područja već ranije objavio niz specijalnih studija. U knjizi se radi o tajnom udruženju Arioi, na ostrvima Tahiti, koje je bilo poznato i ozloglašeno poštivanjem boga rata Oro, polinezijskog Moloha, »čudovišnim« kultnim radnjama i napose ubijanjem novorođenčadi. Ovdje je sada po prvi put dana iscrpna studija upotrebom svih raspoloživih izvora. Problem Arioi, te kasnije pod kršćanskim (protestantskim) uticajem nastalo udruženje Mamaia, važan je ne samo za polinezijsku (pa i pacifičku) kulturnu historiju već i od etnološkog i sociološkog značenja za odnose između mita i kulta, za istoriju mimičkog i dramatskog teatra, za psihologiju sektaštva i konačno za obračun između polinezijske religije i misionarskog puritanizma, u kojemu je polinezijska religija, nakon snažnog otpora, ipak podlegla. Međutim djelo ima i šire značenje. Na temelju dokumenata i njihove analize autor je pokazao, kako je (ne samo u ovom slučaju) pristrani stav, ne-